

LBRIS

We know  
books



*la fraga*

Danièle Sallenave



Vântul se stârni dintr-odată, neașteptat, aprig, răsturnând coșurile precupețelor din piața Santa Margherita, smulgând stindardele de pe frontoanele palatelor și tapiseriile de la etajele locuite de lumea bună, scuturând flamurile de pe catargul vaselor, încrețind apa canalelor, făcând să treacă pe deasupra insulei Giudecca mireasma aspră a mării. Măturând norii, bruma, ceața și vălul alb care, de zile în șir, se lipea de fețe. Ca într-o pictură căreia colbul i-ar fi luat din strălucire, culorile recăpătară viață, iar formele prinseră iarăși contur. Într-o clipă, totul deveni nou, limpede, viu, strălucitor, apa – ca o oglindă, pietrele scânteietoare, la fel și cerul. Insula Giudecca se putea vedea din nou în fața cheiului Zatterre; văzduhul răsuna de cântecul clopotelor din campanilele însuflețite. Veneția își regăsise marea; vântul aducea dinspre larg norocul, iar dangătul venit dinspre biserici, purtat de suflul mării, se spărgea de lemnul corăbiilor. Susținută din nou de Lumea Veche, Veneția privea iar Orientul, depărtarea, necunoscutul dinspre care vin războaiele, visele, mătasurile și mirodeniile.

O pală de vânt o întâmpină pe Mary Gordon la ieșirea din pensiunea sa, chiar pe cheiul Zatterre, în clipa în care un val se rostogolea, udându-i botinele și poalele lungi ale rochiei. Picături fine și sărate îi stropiră fața, iar ei îi trecu fulgerător prin minte faleza dreaptă din Noua Anglie, cu primăverile ei aspre. După un martie blând, aprilie 1893 fusese neobișnuit de posomorât. Vreme îndelungată, ceața nu se ridică; o ploaie fină ascundea vederii insule, clopotnițe, campanile și poduri; rafale de stropi ajungeau să ude cheiurile, apa se ridica în canale, mustind în fundațiile clădirilor, mătura treptele debarcaderelor;

făcliile străpungeau noaptea cu nimbul lor galben și palid, ajutate de lumina felinarelor legănate de un vânt rece.

Mary Gordon privea un vas încărcat cu lemn, care se izbea cu furie de ponton. Pe terasa unei *gelateria*, atârnavu fâșii rupte de tapiserie. Era gata să se întoarcă la pensiune, când, la fel de neașteptat pe cum se stârnișe, vijelia se domoli, și un soare strălucitor își răsfră razele, făcând-o să închidă ochii. Tânără, înaltă, zveltă, cu șoldurile înguste și cu umerii mici, era îmbrăcată cu un taior închis la culoare, iar voaleta prinsă sub pălărie ascundea un chip delicat, pe care se întrezărea un lornion. De sub fustă ieșeau niște botine solide, negre, mai degrabă comode decât elegante, pentru a putea cutreiera împreună cu eleva sa, după un plan făcut dinainte de a pleca de la Boston, toate acele *calli, sottoporteghi* și *rive*<sup>1</sup> ale celor mai felurite și mai îndepărtate cartiere venețiene.

Un soare proaspăt se ițea din mare și, pe deasupra zidurilor, capri-foiul începuse să îmbălsămeze aerul. (La drept vorbind, Mary ar fi preferat să înflorească puțin mai târziu; parfumul și polenul lui nu era străin de crizele violente de strănut ce o apucau în cele mai nepotrivite momente; chiar cu o zi mai devreme, la Scuola Grande di San Rocco, ținând cu amândouă mâinile oglinda grea, înrămată în lemn, și având ceafa înțepenită de durere, în timp ce încerca să deslușească în amețeaia culorilor adumbrite detaliile din *Viziunea lui Ezechiel*.)

Pe alocuri, băltoacele ca niște oglinjoare o făcură să își mute privirea, în timp ce înainta spre frumoasa fațadă a Bisericii Iezuiților. Smocuri mici de iarbă își făceau loc printre două dale fisurate. Flori viu colorate aruncau sclipiri luminoase în penumbra obloanelor înclinate; poarta bisericii era deschisă; două bătrâne ieșiră, urmate de un matelot; o femeie tânără ducea de mână un copil prea mic pentru a merge singur, care se clătina la fiecare pas. Odată cu ei, ieși din biserică un miros puternic de tămâie și de fum de lumânare, care lui Mary Gordon i se părea a fi însăși mireasma Italiei; clopotul cel mare tăcu; porțile se închiseră. Ea se oprise pentru a-i lăsa să treacă pe ultimii credincioși. Cu spatele drept, cu mâinile acoperite de mănuși

<sup>1</sup> Străduțe, porticuri, cheiuri (în it. în orig.)

fine, apăsa nervoasă cu vârful umbrelei închise în spațiul dintre dale; ridicând voaleta, s-ar fi putut zări un chip micuț, palid, și niște frumoși ochi violeți. Dar nimeni nu se gândea în această clipă (și nici nu se gândise, de fapt) să ridice voaleta domnișoarei Gordon. Era adevărat, se obișnuise de foarte devreme nu numai să „facă față“, dar și să găsească pe deplin îndreptățit ceea ce i se întâmpla, uneori, chiar împotriva mersului firesc al lucrurilor. „Vremea inocenței“ era depășită de mult timp. Era copilăresc și zadarnic (o repeta și elevelor sale) să spera că lucrurile ascultă de dorințele omului. Este îndoielnic că ne putem imagina, în ziua de azi, care sunt consecințele acestui mod de a gândi, dacă îi mai adăugăm și o situație socială și personală extrem de precară: altfel spus, la sfârșitul adolescenței, o tânără înzestrată pentru scris, arte, limbi străine se vede nevoită să devină guvernanta tinerelor fete provenite din familiile bogate, pe care banii le răsfrășaseră mai mult decât înzestrările naturii.

Așa se întâmplase acum aproape doisprezece ani cu alegerea ce i se impusese domnișoarei Gordon, fiică a unui pastor văduv și vârstnic. Era pentru a doua oară când o însoțea pe una dintre elevele sale la Veneția; prima dată, după o scurtă oprire la Viena, iar de data aceasta, după ce o lăsaseră la Paris pe mama lui Annabelle. Se simțea ca într-o călătorie? Nu pe deplin; în străinătate, ca și la Boston, le învăța doar unele lucruri, despre restul nu își prea mai făcea iluzii; totul va fi uitat după ce se vor căsători și după ce vor naște, un an mai târziu, primul lor copil. Cu un program stabilit dinainte, riguros, organizate, pline de învățăminte, fără surprize, așa erau sejururile lor prin orașele din străinătate; hoteluri convenabile, dar lipsite de lux, pensiuni, cu scopul de a le arăta elevelor sale că o călătorie de studii nu este în nici un caz o călătorie de nuntă. În timpul acestor câteva săptămâni, nu uita nici unul dintre principiile sale privind educația, nici una dintre regulile de viață pe care le predase fetelor timp de o perioadă care, din păcate, se va încheia prin această călătorie. Dușuri (niciodată baie); o scurtă siestă, indiferent de vreme; o oră de studiu al limbii locale – mai puțin la Londra, unde era înlocuită de dictări muzicale. Așezând o masă, atunci când nu exista una, cerea ca timp

de o oră pe zi să fie puse la punct desenele schițate în timpul plimbărilor. O masă frugală, în ciuda poftelor de lup a acestor fete, cel mai adesea robuste; niciodată fructe, exceptându-le pe cele care se decojesc – ea însăși suferind de anumite tulburări pe care nu le putea numi și cărora le spunea (doar pentru ea, nevorbind, firește, despre aceasta elevelor sale) „necazurile mele cu *belly*<sup>1</sup>“. „Iar își face de cap *belly*“, își spunea atunci când era scuturată de spasmele violente ale stomacului. În prima sa călătorie la Veneția, cu șase ani mai devreme, după un lung ocol prin Austria, Bavaria, Tirol și Italia de Nord, trebuise să suporte mofturile și tirania unei mame, o persoană foarte bogată și foarte nătângă. Fiica sa îi moștenise apucăturile, fiind prea puțin înzestrată pentru limbile străine (pe care tatăl său o obliga să le învețe), și chiar mai puțin pentru lecțiile de pian (pe care mama insista să i le bage pe gât). Chiar înainte de a se căsători, fata îi scrisese lui Mary o scrisoare emoționantă, în care evoca cu nostalgie plimbările lor în „trattoria“ (sic) pe canale. În mintea ei, Mary așa o poreclise.

În ciuda dezamăgirii permanente pe care i-o provoca inapetența pentru artă a tinerei Gertrude, Mary le făcuse un program de vizite atât de încărcat, încât i se părea, zece ani mai târziu, că știe orașul ca pe buzunarul său și că părăsise Veneția doar cu o zi mai devreme. Cu toate acestea, spre marea sa mirare, ceea ce recunoștea, putând saluta și numi, nu erau numai capodoperele arhitecturii și picturii. Printr-o abatere involuntară de la principiile sale, își însușise frumusețea luminoasă a dimineții ce se ridică deasupra insulei Giudecca, umbra ce cădea dinspre Dogana da Mar la ceasul apusului, mirosul de *scampi fritti*<sup>2</sup> și glasurile calde și melodioase ale gondolierilor care cântau în faptul serii eterna poveste a dragostei neîmplinite. Și în acel an, la întoarcerea sa în Veneția, prin toate acestea orașul putea fi recunoscut: mirosul apei fremătătoare, în timp ce ambarcațiunea le ducea de la gară la pensiune, perdelele de un verde-închis ce stăteau întinse ca niște jaluzele pe bara de sprijin a balcoanelor,

<sup>1</sup> Burtă (în engl. în orig.)

<sup>2</sup> Creveți prăjiți (în it. în orig.)

coanelor, formând în fața ferestrelor niște alcovuri tainice; mișcarea torsului gondolierului care vâslea în barca de alături (tors de bărbat puternic, răscundindu-se deasupra șoldurilor înguste, de la care ea își întorsese privirea).

Și în această dimineață, într-acolo i se întorceau privirile, desprinzându-se ușor de fațada bisericii sau de importanta siluetă a Catedralei Mântuirii, dincolo de Giudecca. Bărcile și plutele își descărcau mărfurile pe pontoane, vaporul pentru insule ridica ancora, cafenelele își redeschideau umbrelele. Dinspre vasele înșirate de-a lungul digului venea un freamăt de oameni și de pânze, zgomote, frânturi de cântece tăiate de vânt. Cordaje, aer sărat, găleți cu catran. Răsuflarea adâncă a insulei Giudecca, ce duce departe dangătul clopotelor, în timp ce zbuciumul apei face să zăngăne gree-mentul<sup>1</sup>.

Bătuse de ora zece. Lumina se întetea, împrumutând tuturor lucrurilor sclipiri noi, de un alb mat, care la amiază devenea orbitor. Își ridică voaleta și profilul i se contură cu precizie pe marmura fațadei, ca și talia bine marcată în vesta taylorului, mai puțin turnura grotescă; semăna cu profilul femeii din celebrul tablou al lui Seurat. Nu se mișca, iar vântul ondula în jurul ei fusta de culoare brună cu dungi fine, albe. Seriozitate, rigoare, tristețe? Da, ca și o bucurie liniștită, precum o eliberare, pe care nu a deslușit-o încă. Strângând pe lângă ea, sub brațul îndoit, umbrela și o poșetă mică de pânză, scoase din buzunarul vestei o cărticică pe care o deschise la o pagină însemnată, dar privirea ei refuză să se fixeze asupra paginii; rătăcește spre un frunziș ce se înalță deasupra unui zid înalt, întârzie pe doi luntrași tineri care, cu mișcări ritmice și îndemânatic, descarcă niște saci.

O mână i se așeză pe umăr, tresări:

– De unde vii, Annabelle? Credeam că încă dormi, n-am auzit nici o mișcare atunci când am trecut prin fața camerei tale.

Tânăra izbucni în râs:

<sup>1</sup> Ansamblu format din catargele, velele și parâmele unei nave sau ale unei ambarcațiuni cu pânze (n.tr.)

– Ieșisem, ieșisem! Voiam să văd sosirea vaporului din Grecia, este atât de frumos când îl vezi trecând de-a lungul cheiului, cu coșul său mare care scuipă fum negru! Priviți!

Își deschisese carnetul de desen, din care căzură câteva foi tipărite.

– Sunt niște reclame pe care le-am primit aproape de Podul Academiei. *Pantaloni su misura di stoffa inglese, lire 17,50<sup>1</sup>*, începu ea să citească. Este un magazin care tocmai s-a deschis, chiar în fața teatrului La Fenice. Am trecut mai devreme pe acolo, am luat chiar și hârtie de scrisori, *una scatola a 1 lira 50<sup>2</sup>*, și un săpun cu miere și smirnă, mirosiți! Ați ajuns până acolo?

– Firește, chiar și mai departe! De fapt, voiam să merg până la Arsenal, dar vaporul era în fața Sfântului Zaharia și m-am oprit să-l desenez. Dumneavoastră? Ați lucrat cu spor?

Cel mai adesea, desenele lui Annabelle semănau cu ale unui copil, fără proporții și fără relief, și adesea aveau farmecul acestora. Dar cel de acum era mai reușit; o schiță rapidă în creion de salbă-moale<sup>3</sup>, în care Annabelle prinsese binișor umbrele, sclipirile soarelui peste lagună, fumul scurt și înclinat al vaporului grecesc, spuma din urma sa. Mary surâse.

– Faci progrese mari, Annabelle.

Dar surâsul se transformă repede într-o grimasă. Annabelle se încruntă.

– Nu ați dormit bine.

Orice ar fi făcut Mary pentru a-și ascunde oboseala și tulburarea, paloarea și anumite crispări ale feței fuseseră totuși observate de eleva sa.

– Ba da, destul de bine, răspunse ea sobru. Ceea ce în limbajul său însemna: destul de rău sau, mai exact, deloc.

Annabelle scutură din cap. Miss Gordon zâmbi.

<sup>1</sup> Pantaloni pe măsură din stofă englezească, 17,50 lire (în it. în orig.)

<sup>2</sup> O cutie, 1,50 lire (în it. în orig.)

<sup>3</sup> Salbă-moale, *Evonymus europaeus*, din al cărei lemn ars se obține un cărbune fin, folosit la desen și la fabricarea prafului de pușcă. (n.tr.)

– Somnul nu este punctul meu forte, crezu ea că trebuie adăugat, nu te neliniști.

– Ba da, tocmai de aceea mă îngrijorez, spuse tânăra scuturându-și energic capul frumos și pletele arămiu-închis, mai mult sau mai puțin acoperite de pălăria de pai. Din borurile sale extrase un ac lung, apoi își scoase pălăria, putându-se astfel vedea că pletele îi erau strânse într-o cosiță groasă, răsucită în jurul capului.

– Îmi dați voie să îmi prind părul ca o fetiță?

Lăsă deoparte bentița ce îi strângea părul.

– Pe stradă!? exclamă Miss Gordon. Ei, hai!

Cosița se despleti și ea își prinse repede părul cu bentița, în coadă de cal. Arăta mai tânără decât cei optsprezece ani ai săi; sub gulerul înalt, prins cu o cravată ecosez, purta o bluză cu mâneci lungi și o fustă largă, talia fină fiindu-i strânsă de o centură de piele. Se întorse cu spatele la ea și mergea vioi spre pensiune.

– Așteptați-mă acolo, o să îmi las creioanele!

Trupul său puternic se legăna la fiecare pas, poate puțin prea energic pentru o burgheză din Boston, gândi Mary.

Când se întoarse, privi fața frumoasă și însuflețită, ochii plini de viață ai elevei sale și își spuse că va trebui să se despartă într-o bună zi și de ea, și poate că sosise vremea să se pregătească pentru aceasta.

Annabelle Arbogast era unica fiică a lui Wilbur G. Arbogast, omul care – după propriile sale spuse – făcuse avere „observând zborul păsărilor“ (de fapt, era inventatorul unui sistem de creștere pe scară industrială a fazanilor).

După moartea fiului său mai mare, căruia i se dedicase până atunci în întregime, Arbogast își pusese toate speranțele în mezina pe care o neglijase, respectând ordinea tradițională a priorităților în familie, și își pusese în minte să găsească pentru micuța Annabelle o guvernantă înzestrată cu niște calități pe care rareori le întâlneai la cele cărora li se încredințau copilele de condiția sa, în jurul vârstei de opt sau zece ani. Din acest punct de vedere, Annabelle avusese două experiențe nefericite. Mai întâi fu încredințată unei englezoaice, venite din Canada, dar se descoperi în curând că aceasta era catolică (în ciuda unor certificate de confirmare trimise de un pastor din Toronto) și amatoare de licori bahice. Cea de-a doua guvernantă muri de scarlatină. Annabelle supraviețui – viața atârându-i de un fir de păr.

După un an de așteptare începu o altă căutare; și acest an hotărî totul, deoarece era acela în care Miss Gordon se despărți de o familie și de cele două fetițe ale acesteia, nu din cauza copilelor, ci a tatălui lor. Într-o seară, ascuns într-un ungher al culoarului întunecat ce ducea spre sala de studiu, când Miss Gordon trecuse prin fața lui, ieșise dintr-odată din umbră; fără a spune vreun cuvânt, o strânsese cu un braț, în timp ce cu celălalt, luând mâna domnișoarei Gordon, i-o duse spre sexul său erect (ca o armă, gândise ea, dar care i se oferea, nu o amenința). A doua zi, Miss Gordon a cerut un concediu și s-a întors pentru câteva luni în casa tatălui său, care era pastor.

Această poveste neplăcută o zdruncinase puternic, mai ales – trebuia să și-o mărturisească – din pricina bucuriei iraționale ce pusese

stăpânire pe ea, dincolo de surpriză și de teamă. Da, acesta este cuvântul: bucurie. În locul unui orgoliu rănit, o sensibilitate mola-tică? Da. Jignirea era mare, dar ispita era și mai mare. Nu putea avea nici o îndoială. Se întâmplase cu opt ani în urmă, rușinea o ardea încă: nu simțise deloc repulsia pe care educația sa ar fi trebuit să i-o inspire. Chiar și sub această formă abjectă, demnă de dispreț, era totuși ceva nemaiauzit, care se impunea ca o evidență, deschizându-se precum porțile unei împărății. Niciodată nu își închipsese ce poate însemna dorința; în acea seară avusese o revelație. Și i-o datora acelui bărbat! Pe care abia îl privea și care părea că nu o privește deloc! În întuneric, îi simțise apropierea trupului, căldura, mirosul de sudoare și al apei de colonie, îi auzise răsuflarea lângă ureche și îi venise să se lase în voia lui. Se dăduse înapoi, fugise în camera sa. Și, sprijinită de ușă – ce rușine! – pândise pașii pe culoar, încercând să prindă cel mai mic zgomot, chiar și după ce se culcase. Dar nu se întâmplase nimic. James Manson ar fi fost surprins de-a binelea să afle că, dacă ar fi atins câtuși de puțin ușa domnișoarei Gordon, aceasta i-ar fi deschis-o neîntârziat. A doua zi, el lipsea de acasă, iar Miss Gordon obținea de la mama fetițelor un concediu pe care aceasta nu și-l explica. Sau se poate să și-l fi explicat prea bine. Nu se prea întâmplă ca bărbați precum James Manson să se limiteze la o singură încercare atunci când așteaptă, în întuneric, o biată tânără aflată în slujba lor.

Așa ajunse Mary Gordon în casa copilăriei sale, fără să-i poată da vreo explicație tatălui său și fără a-și lua rămas-bun de la acele fetițe. La douăzeci și unu de ani, aproape douăzeci și doi, nu ai de ce să dai socoteală în fața părinților despre felul în care îți duci viața. Doar dacă nu ai drept tată un pastor vădov, care și-a crescut cei trei băieți și o fată după niște canoane desuete pentru acea epocă. Doi dintre fii erau pastori, al treilea hotărându-se să lucreze într-o fabrică de țesături; mult mai tânără decât ei, Mary fusese obiectul întregii sale atenții; dar grija unui pastor este, de fapt, un alt nume dat îngrijirii permanente. Nu rămase nici o faptă pentru care să nu dea socoteală (spre binele ei, firește); nici o clipă de viață care să nu fie dedicată

trinității ce îi conducea existența: religia, studiul și viața de zi cu zi a pastorului, a cărui casă o întreținea de la vârsta de doisprezece ani, când își pierduse mama, până la plecarea sa, la aproape optsprezece ani. Slujbe, rugăciuni, lecturi sfinte; pregătirea veșmintelor liturgice pentru pastor, încropirea unor mese frugale; studiu. Un cuvânt care ar avea, poate, un alt înțeles în altă familie și sub o altă cârjă apostolică decât cea a pastorului Gordon. Pasiunea pastorului pentru cunoașterea pură, dezinteresată, se manifestase în întregime (ca o moștenire) în educația fiicei sale. Latină, istorie veche și modernă, geografie, puțină matematică, până și cunoștințe despre navigație, surprinzătoare pentru un pastor sărac, care, fără îndoială, nu a avut niciodată o navă. De acolo se ajunge repede la astronomie: și așa și făcură. Ceea ce pastorul nu studiasse în tinerețe, învăța acum, în timpul unor lungi răgazuri meditative, în salonul micuț, în fața cărților împrumutate sau pe care le cumpărase după ce fiii săi, așezați pe la casele lor, mai ușuraseră bugetul familiei.

Singurul domeniu evitat (și de care încercă s-o îndepărteze și pe fiica sa) era arta. Cu excepția muzicii religioase; dar muzica psalmilor practică pe la 1880 în Noua Anglie nu a pretins niciodată să rivalizează cu aceea a lui Bach. Mary intona corect; prin urmare, cânta în timpul slujbelor. Învățase chiar să se folosească de un model destul de rudimentar de armoniu, mai degrabă un fel de flașnetă, pentru a-i acompania pe credincioși. Dar pasiunea sa, încă din copilărie, se îndrepta spre desen, fără vreun ajutor sau sfat, ascunzându-se de toată lumea. Neprimind de la tatăl său nici hârtie și nici creioane, colorate sau cerate, se mulțumi cu caietele sale de școlăriță și cu pana înmuiată în cerneluri violete, albastre sau negre (cerneala roșie fiind cea pe care pastorul o păstra pentru a-i corecta compunerile). La câteva zeci de kilometri de acolo, în campusuri prestigioase, câteva fete tinere frecventau deja universitățile. Pentru Mary însă nu era cu puțință.

Cu cât entuziasm secret participa fiecare din ei la întâlnirile zilnice de la masa rotundă, acoperită cu un covor țesut cu fir, când pastorul se întorcea epuizat de la activitățile sale sau de la vreo

înmormântare, și când Mary terminase cu treburile casnice? Atunci – fără ca vreunul din ei să se trădeze vreodată printr-un zâmbet, și cu atât mai puțin printr-un comentariu – se dedicau cu ardoare muncii comune. Mary făcea progrese regulate și constante; după latină, începură greaca, pe care pastorul nu o studiasse, și se dovediră a fi perfect egali, capabili să se înfrunte, să rivalizeze, să se învingă rând pe rând. Latina nu fusese abandonată; îl citiră împreună (nu se mai putea vorbi de traducere, era a doua lor limbă) pe Sfântul Augustin, și, când pastorul se folosi de aceste învățăminte la amvon, pentru a reaminti taina de necuprins a predestinării creștine și rolul extrem de important al grației divine în căutarea mântuirii, Mary se simți mândră pentru o clipă. Știința aceasta era a amândurora.

Iar ea continua să deseneze, se apucă de acuarele chiar, folosind culorile modeste pe care le găsea la băcănia din sat, care acoperea nevoile școlarilor. Dar hârtia absorbea totul, nelăsând să se vadă nimic, și trebui să renunțe. Avea șaisprezece ani. Înaltă, subțire, foarte mioapă, confirma ceea ce tatăl său gândise mereu: acesta crezuse dintotdeauna că ar fi o soție nemaipomenită pentru un pastor. Când își deschise sufletul față de Mary, printr-o aluzie discretă la propria lui moarte – avea șaiszeci și cinci de ani –, îl miră nespuse fermitatea răspunsului ei.

– Din ce vei trăi atunci? întrebă tatăl său.

Mary nu răspunse.

– Mama ta a spus întotdeauna că îi pare rău că nu a predat copiilor; asta ți-ar plăcea?

– Nu, zise din nou Mary.

În viața sa Mary nu îi mai spusese vreodată, de două ori la rând, acest cuvânt.

– Atunci?

Nu răspunse, luă pisica pe genunchi și începu să o mângâie.

– Lasă pisica, Mary, spuse pastorul, cu tine vorbesc.

La drept vorbind, Mary nu își închipuise niciodată cum va arăta viața sa după ce va împlini douăzeci de ani și după ce tatăl său va muri. Tăcea în continuare...